

СТАН ТА СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО МАШИНОБУДУВАННЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННИХ ВИКЛИКІВ

Латоша В.В.

*Таврійський державний агротехнологічний університет імені
Дмитра Моторного, м. Запоріжжя, Україна*

В умовах сучасних геополітичних та економічних викликів, що стоять перед Україною, включаючи руйнівний вплив повномасштабної війни, питання забезпечення продовольчої безпеки та зміцнення національної економіки набувають особливої гостроти. Аграрний сектор є однією з ключових галузей вітчизняного господарства, і його ефективність значною мірою залежить від рівня технічного оснащення. Проте, значна залежність від імпорту сільськогосподарської техніки створює потенційні ризики та обмежує можливості для інноваційного розвитку. Більше того, останні події суттєво вплинули на стан галузі, актуалізуючи необхідність глибокого аналізу її поточного стану та визначення стратегічних напрямів для подолання кризових явищ та забезпечення сталого розвитку. Дослідження викликів та перспектив вітчизняного машинобудування для аграрного сектору є ключовим для формування ефективної державної політики у цій сфері.

Аналіз поточної ситуації у сфері вітчизняного сільськогосподарського машинобудування, проведений на основі доступних досліджень, виявляє комплексний набір як системних проблем, так і нових викликів, пов'язаних з військовою агресією. Географічне розміщення підприємств галузі традиційно тяжіє до регіонів з розвинутою металургійною базою та аграрним виробництвом, зокрема південних, східних та центральних областей. Проте, саме ці регіони найбільше постраждали від бойових дій, що призвело до значного скорочення кількості активних підприємств – за наявними даними, у 2022 році їхня кількість зменшилася на 30 одиниць порівняно з 2021 роком. Історичний аналіз фінансових показників галузі свідчить про її схильність до збитковості у попередні роки (наприклад, збиток у 35,2 млн грн у 2016 році). Ситуація змінилася з 2017 року завдяки запровадженню програми часткової компенсації вартості вітчизняної техніки, що сприяло зростанню обсягів виробництва та зробило галузь прибутковою (прибуток 849,3 млн грн у 2021 році), хоча її вплив на якість та інноваційність був обмеженим. Динаміка виробництва ключових видів сільськогосподарської техніки демонструє тривале скорочення обсягів випуску тракторів, комбайнів та плугів. Серед причин – втрата традиційних ринків збуту, зокрема в країнах СНД, та низька конкурентоспроможність на зовнішніх ринках.

Наприклад, у 2011 році виробництво комбайнів в Україні (399 одиниць) становило лише незначну частку від обсягів імпорту (2619 одиниць). Водночас, окремі сегменти, як-от техніка для посіву, демонстрували зростання до початку повномасштабної війни. Високий кореляційний зв'язок ($r = 0,8982$) між обсягами виробництва та експорту тракторів свідчить про значну залежність вітчизняного виробництва від зовнішнього попиту. Зниження експорту прямо корелює зі скороченням виробництва. Оцінка експортного потенціалу за допомогою індексу виявлених порівняльних переваг (RCA) показує структурні дисбаланси та слабкі позиції українського машинобудування на світовому ринку за найбільш технологічними видами продукції. Зокрема, Україна має виражені конкурентні переваги лише у сегменті техніки для обробітки ґрунту ($RCA = 1,802$), тоді як за тракторами цей показник є вкрай низьким ($RCA = 0,034$). Це ілюструє структурні дисбаланси та слабкі позиції на світовому ринку за найбільш технологічними видами продукції. Повномасштабне вторгнення суттєво погіршило ситуацію, створивши нові виклики: інфляційний тиск, порушення логістичних ланцюгів, втрату постачальників, зростання цін на енергоносії та дефіцит кваліфікованих кадрів. Фізичне руйнування та окупація ключових підприємств, таких як Харківський тракторний завод (зазнав значних пошкоджень, втративши значну частину вартості) та Бердянський завод "John Greaves" (опинився під окупацією), завдали прямої шкоди виробничому потенціалу. Незважаючи на зусилля з релокації, масштаби втрат є значними. Для подолання цих негативних тенденцій та забезпечення відродження галузі необхідні системні державні заходи. Серед стратегічних напрямів, що визначаються дослідниками, слід виділити: створення сприятливих інвестиційних умов, запровадження протекціоністської митної та податкової політики для захисту та стимулювання вітчизняного виробника, сприяння евакуації та релокації підприємств з небезпечних зон, а також збереження та розвиток кадрового потенціалу галузі, включаючи підтримку працевлаштування евакуйованих спеціалістів. Реалізація цих заходів є критично важливою для відновлення виробництва, підвищення його якості, конкурентоспроможності та інтеграції у світові ринки.

Проведений аналіз стану вітчизняного сільськогосподарського машинобудування свідчить про його перебування під значним тиском структурних проблем та руйнівних наслідків війни. Скорочення кількості підприємств, низька конкурентоспроможність окремих видів продукції на світових ринках, недостатність фінансування, порушення логістики та кадрові виклики вимагають невідкладних заходів. Водночас, розвиток цієї галузі має стратегічне значення для економічної безпеки України, забезпечення потреб аграрного сектору у якісній та доступній техніці та створення потенціалу для експорту. Відновлення та модернізація вітчизняного машинобудування потребує

активної державної підтримки шляхом формування сприятливого інвестиційного та податкового клімату, здійснення протекціоністської політики, цілеспрямованих заходів зі збереження виробничого та кадрового потенціалу, а також сприяння релокації підприємств. Реалізація визначених стратегічних напрямів є ключовою передумовою для подолання кризи та виходу галузі на траєкторію інноваційного та сталого розвитку. Перспективи подальших досліджень можуть бути пов'язані з деталізацією механізмів реалізації запропонованих заходів та оцінкою їх потенційного впливу на ключові показники галузі.

Список використаних джерел

1. Надикто, В.Т., Кюрчев, В.М. Як нам подолати проблему вітчизняного тракторо-і машинобудування. «Агробізнес Сьогодні» 2024. С. 46–48.
2. Navrotskyi, Y., Petrov, V., Kovalev, S. Сучасний стан та стратегічні напрями розвитку сільськогосподарського машинобудування в Україні. *Ekonomichnyy analiz*, 2024. Вип. 34(2) С. 48–57.